

kronika

ANNA POKORSKA¹

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI „ZAŁOŻENIA I REALIZACJA EDUKACJI WSPIERANEJ NOWYMI TECHNOLOGIAMI KOMUNIKACYJNO-INFORMACYJNYMI”

W dniach 10–11 listopada 2011 roku odbyła się we Włoszech, we Florencji, w zabytkowym budynku w centrum miasta, Palazzo Medici Riccardi, międzynarodowa konferencja *Nowe technologie komunikacyjno-informacyjne (ICT) na rzecz edukacji włączającej: perspektywy (ICT for inclusive learning: the way forward)*.

Konferencja została zorganizowana przez Eurocademy Association oraz CNR-IBIMET, przy finansowym wsparciu Komisji Europejskiej, w ramach programu Lifelong Learning. Było to jednocześnie wydarzenie podsumowujące i wieńczące projekt *E-ruralnet*, którego głównym celem była diagnoza rynku zawodowych kursów w trybie e-learning w 11 krajach² Unii Europejskiej uczestniczących w projekcie, a także określenie oczekiwań i potrzeb uczestników oraz potencjalnych odbiorców takich kursów, zwłaszcza na obszarach wiejskich.

Cele konferencji były jednak znacznie szersze niż upowszechnienie wyników projektu *E-ruralnet*. Zaproponowany przez organizatorów temat zgromadził około 100 uczestników z całego świata, z 16 różnych krajów. Prezentacje i prowadzone dyskusje skupiały się wokół kilku zagadnień ułożonych w bloki tematyczne, które zostały omówione na trzech sesjach plenarnych i sześciu spotkaniach w mniejszych grupach, o charakterze warsztatowym.

Osią spajającą poszczególne sesje, dyskusje i warsztaty była idea edukacji

¹ Autorka jest doktorantką w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (e-mail: anna.pokorska@gmail.com).

² Kraje uczestniczące w projekcie: Estonia, Finlandia, Grecja, Hiszpania, Niemcy, Polska, Portugalia, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania i Włochy.

włączającej, czyli takiej, która jest dostępna dla wszystkich, niezależnie od pochodzenia, miejsca zamieszkania, stanu zdrowia czy wieku. Koncepcja edukacji włączającej, do której odwoływali się w swoich wystąpieniach kolejni referenci, była bardzo szeroka i najbliższa ogólnemu rozumieniu, zaproponowanemu przez UNESCO, według którego „...edukacja włączająca bazuje na powszechnie obowiązującym prawie do edukacji realizowanej z dbałością o standardy jakości i wzbogacającej życie w każdym jego wymiarze. Skupia się na grupach marginalizowanych i narażonych na wykluczenie, ale próbuje rozwijać potencjał każdej jednostki”³.

Prelegenci pokazali, że wykluczenie na płaszczyźnie edukacji ma wiele twarzy i odnosi się nie tylko do dzieci i młodzieży, ale również do dorosłych i może być warunkowane nie tylko niepełnosprawnością, ale również takimi zmiennymi, jak: płeć, miejsce zamieszkania czy cechy społeczno-demograficzne.

Różnorodność przyczyn edukacyjnego wykluczenia została podkreślona już podczas pierwszej sesji plenarnej ICT na rzecz edukacji włączającej – podstawowe fakty, której część merytoryczną otworzyło wystąpienie Briana Holmеса z Agencji Wykonawczej ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA), afiliowanej przy Komisji Europejskiej. Wykorzystując przykłady projektów realizowanych w ramach EACEA (m.in Bridge, Signs2go, Tips, Migrant ICT) przedstawił on szanse, jakie daje cyfrowy świat na włączenie do głównego nurtu życia ludzi, którzy mają do niego utrudniony dostęp z racji szczególnej charakterystyki społecznej (np. ludzie w podeszłym wieku, niesłyszący, migranci), czy na integrowanie ludzi wokół wspólnych celów (jak np. w projekcie e-Twinning).

Następnie Fouli Papageorgiu (PRISMA – Centrum Rozwoju Studiów) w imieniu partnerów projektu e-ruralnet przedstawiła wyniki badań podaży i popytu na zawodową edukację w trybie e-learning w 11 krajach Europy, formułując tezę, że e-learning na obszarach wiejskich, pomimo infrastrukturalnych problemów związanych z jego implementacją, mógłby się stać jednym z kanałów inkluzyjnej edukacji, którą następny mówca – David Instance (Centrum Badań nad Edukacją i Innowacją, OECD), scharakteryzował jako „...wrażliwość na jednostkowe i grupowe różnice, ze szczególną dbałością o najsłabszych uczniów”. Cytowaną definicję można uznać za wspólny mianownik wszystkich wystąpień. Takie lub podobne rozumienie edukacji włączającej reprezentowano bowiem na wszystkich sesjach i podczas pracy w grupach tematycznych, bez względu na to, czy odwoływano się do teoretycznych ustaleń, czy praktyki życia codziennego. David Instance zauważył także, że edukacja zapewniająca inkluzyjność powinna być skierowana na ucznia, ustrukturyzowana, dobrze zaprojektowana, dogłębnie spersonalizowana i traktowana jako proces społeczny, co znalazło potwierdzenie w wystąpieniach innych prelegentów.

Druga sesja plenarna *Budowa inkluzyjnych społeczeństw uczących się* została poświęcona praktycznym przykładom z zakresu edukacji włączającej oraz

³ UNESCO/EDUCATION (<http://www.unesco.org/new/en/education/themes/strengthening-education-systems/inclusive-education/>, 02.01.2012).

rzeczowej ocenie skuteczności tego typu inicjatyw. Maria Ranieri (Uniwersytet we Florencji) przedstawiła projekty z zakresu uczenia się mobilnego (mobile learning), stawiając tezę o istnieniu podziału cyfrowego rozumianego nie tylko jako brak dostępu do sieci szerokopasmowej, ale również brak dostępu do sieci bezprzewodowych. Podkreślała ukształtowanie się silnego podziału w dostępie do technologicznej wiedzy i cyfrowych kompetencji, który uniemożliwia ludziom pełne korzystanie z możliwości nowych mediów i sprawia, że obecnie nie mogą być traktowane jako skuteczne rozwiązanie problemu ekskluzji. Pippa Buchanan (niezależny ekspert) przedstawiła projekt Peer 2 to Peer University (P2PU), poddając pod dyskusję jego użyteczność dla rozwoju koncepcji włączającej całożyciowej edukacji, zwracając uwagę na problem braku uniwersalnego języka, który umożliwiłaby swobodną komunikację na poziomie międzynarodowym. Pomimo rozpowszechnienia języka angielskiego nie jest on bowiem *lingua franca*, zdolnym zastąpić języki lokalne i konkurować z nimi na polu edukacji.

Joe Cullen (Arcola Research) argumentował, że inkluzyjne społeczeństwa uczące się pozostają marzeniem, ponieważ dotychczas podejmowane projekty i akcje odznaczają się fragmentaryzacją i są mocno zdeterminowane przez społeczny, ekonomiczny i geograficzny kontekst, co sprawia, że na polu edukacji inkluzyjnej mamy do czynienia z sukcesami odnoszonymi na małą skalę, niewielkimi dowodami długotrwałego wpływu prowadzonych projektów i brakiem standardów pozwalających na ich ewaluację, zagrożeniami związanymi z trwałością i zrównoważonym charakterem projektów edukacyjnych ze względu na krótkotrwałe, niestabilne źródła finansowania oraz nadmierną zależnością od inicjatorów i animatorów podejmowanych działań

Trzecia sesja plenarna *Innowacje w edukacji*, mająca miejsce drugiego dnia konferencji, została poświęcona różnym wymiarom innowacji. Stefania Aceto (SCIENTER) omówiła skuteczność nauki w ramach społeczności praktyków. David Wortley (niezależny ekspert) na wybranych przykładach udowodnił, że najnowsza generacja technologii stwarza nowe możliwości dla mieszkańców obszarów wiejskich w obszarze uczenia się, zdobywania informacji, rozwoju kompetencji zawodowych i osobistych czy wpływania na ich postawy i zachowania, niezależnie od wieku. Lutz Laschewski (Badania Społeczne „Alcedo”) ukazał e-learning na obszarach wiejskich z teoretycznej perspektywy procesu dyfuzji innowacji.

Oprócz sesji plenarnych, gromadzących wszystkich uczestników konferencji, w ciągu dwu dni jej trwania odbyło się sześć warsztatów tematycznych, podczas których dyskutowano wokół następujących zagadnień: dobre przykłady – doświadczenia obszarów wiejskich, innowacyjne metodologie nauczania, różne oblicza edukacji włączającej, motywowanie i wspieranie uczniów, innowacje technologiczne i innowacje pedagogiczne.

Podczas pierwszego z wymienionych wyżej spotkań zaprezentowano inicjatywy z użyciem ICT, które odniosły pozytywny skutek w stymulowaniu życia społecznego czy gospodarczego mieszkańców obszarów wiejskich, podkreślając, że inkluzyjność oznacza możliwość osiągnięcia sukcesów (edukacyjnych,

ekonomicznych i innych) we własnych lokalnych środowiskach. Każdy z zaprezentowanych przykładów opatrzony był jednak komentarzem o barierach napotykanych podczas jego realizacji, co raz jeszcze pokazało, że stworzenie równych możliwości edukacyjnych dla wszystkich jest zadaniem trudnym i wymaga zaangażowania wielorakich i szerokich grup: autorów projektów społecznych i edukacyjnych, ich realizatorów i ewaluatorów, osób, których dotyczą przeprowadzane akcje, a także decydentów politycznych różnych szczebli.

W przedstawianych przykładach dużą rolę odgrywały idee uczenia się poprzez współpracę oraz w ramach wirtualnych społeczności i zarówno w świetle prezentacji, jak i późniejszej dyskusji wydaje się, że to z nimi łączone są największe nadzieje w zakresie przeprowadzanych z sukcesem projektów edukacyjnych dla mieszkańców obszarów wiejskich. Obydwie idee akcentują konieczność powiązania edukacji z kontekstem społecznym i wkomponowania jej w charakterystyczne dla niego procesy. Zalicza się do nich przede wszystkim podejmowanie działań intersektorowych, negocjowanie znaczeń, celów i wartości w ramach kontaktów międzyludzkich, przenikanie się sfery formalnej i nieformalnej, a obecnie również łączenie świata realnego z wirtualnym.

Takie podejście, co z zaangażowaniem argumentowano podczas omawianego spotkania, jest szczególnie korzystne dla mieszkańców obszarów wiejskich i jest znakomitą odpowiedzią na ich wiele bardzo partykularnych potrzeb edukacyjnych, wynikających z typu zamieszkiwanego obszaru. Pozwala zniwelować negatywne skutki terytorialnego rozproszenia poszczególnych społeczności, przewyższając niedogodności wynikające z ich niewielkich rozmiarów w kategoriach liczbowych. Zmiana paradygmatu z nauczania sterowanego odgórnie narzuconymi zasadami na proces oddolny, przebiegający na styku międzyludzkich kontaktów pozwala nie tylko aktywizować poszczególnych mieszkańców, ale również indywidualizować ścieżkę uczenia się, tak aby była zgodna z własnymi możliwościami, potrzebami zawodowymi i osobistymi i umożliwiała socjalizację rozumianą jako umiejętność funkcjonowania w kontekstach szerszych niż własne środowisko lokalne, co sprzyja rozumieniu zjawisk i mechanizmów globalnych, dając podstawy do właściwego reagowania na wynikające z nich nowe okoliczności.

Idea uczenia się poprzez udział w społecznościach profesjonalistów i kolaborację często pojawiała się również podczas pozostałych spotkań tematycznych, a szczególnie zaakcentowana została w ramach warsztatów *Innowacyjne metodologie nauczania*. Wystąpienia prelegentów prowadzą bowiem do wniosku, że metodologiczne innowacje w dużej mierze bazują na koncepcji uczenia się społecznościowego, u której podstaw znajdują się takie elementy, jak: eksplorowanie, odkrywanie, współtworzenie oraz łączenie się z innymi poprzez dzielenie się wiedzą, dokumentami, doświadczeniami i poglądami w świecie realnym lub wirtualnym.

Z przedstawionych przykładów, które w dużej części dotyczyły nauki języka obcego, wynika, że ważniejsza od używanych narzędzi jest przekazywana za ich pomocą treść, a narzędzia powinny być dobierane w taki sposób, by wzmacniać zainteresowanie lekcją, urozmaicać i personalizować proces uczenia się, również w tym kierunku, aby eksponować jego nieformalne aspekty.

Kwestię wybierania metod i narzędzi adekwatnych do bieżących potrzeb podkreślano również w ramach prelekcji i dyskusji *Różne oblicza edukacji włączającej*. Stwierdzenie, że wyrafinowane technologie nie zawsze są konieczne do osiągnięcia edukacyjnych celów, pojawiało się w niemal każdym wystąpieniu i w sesji wieńczącej konferencję zostało podsumowane zdaniem, że potrzebujemy technologii, które niekoniecznie są bardzo zaawansowane pod względem technicznym, ale tych wszystkich, które „...wspierają wysiłki uczniów i przyczyniają się do uatrakcyjnienia nauki”. Dość silnie zaznaczano przekonanie, że nowe technologie komunikacyjno-informacyjne, o ile stanowią przynajmniej częściową odpowiedź na potrzeby uczniów, to powinny być włączane do wszelkich procesów edukacyjnych. Będąc bowiem integralnym elementem współczesnego społeczeństwa, muszą być również częścią szeroko pojętej socjalizacji do efektywnego, twórczego i satysfakcjonującego życia.

Autorka jednego z wystąpień w tej grupie tematycznej w ciekawy sposób dowodziła, że nowe technologie są również kluczowym elementem zrównoważonego rozwoju społeczeństw. Mówiła: „ICT mogą wspomagać zdobywanie wiedzy o kulturowych różnicach i budowanie szacunku do inności i odrębności; ICT poprzez swój ponadnarodowy zasięg oddziaływania pomagają nam zrozumieć naturę globalizacji i naszą rolę w tym procesie, budując planetarne obywatelstwo i/lub planetarną świadomość, że wszyscy – bez względu na różnice – zamieszkujemy wspólną przestrzeń: planetę Ziemia” [Ibanez 2011]. Powyższe słowa doskonale konkludują całą dyskusję podjętą w ramach omawianej grupy.

Użyteczność narzędzi społecznościowych w budowaniu zrównoważonych społeczeństw podkreślali również prelegenci i dyskutanci warsztatu *Motywowanie i wspieranie uczniów*. W jednym z przykładów, na podstawie projektu *Wspieranie uczestnictwa wiejskich kobiet w sieciach społecznych*, pokazywano, jak za pomocą internetowych społeczności można aktywizować kobiety wiejskie i angażować do czynnego udziału w życiu lokalnym czy zachęcać do całożyciowej edukacji. Choć bowiem realizacja projektu była obarczona trudnościami, to jednak końcowy efekt okazał się bardzo pozytywny. Uczestniczące w nim kobiety wiejskie zyskały poczucie większej wartości, wykazywały się kreatywnością, aktywnością, ciekawością, pasją i zdolnościami przywódczymi, a jednym z największych benefitów projektu, z punktu widzenia uczestniczących w nim kobiet, była możliwość kontaktu z innymi osobami o zbliżonych do nich doświadczeniach, warunkach życia i codziennych problemach. Okazuje się zatem, że umożliwienie kontaktu i wymiany doświadczeń to jedno z najbardziej skutecznych metod motywowania osób dorosłych do nauki i korzystania z ICT, a internetowe sieci społecznościowe odgrywają niezastąpioną rolę we wzajemnym wzmacnianiu się w swoich działaniach i planach, nadawaniu sensu i kierowaniu życiem prywatnym i zawodowym, zwłaszcza jeśli z powodu przestrzennego rozproszenia nie mogą zaistnieć w świecie realnym.

Korzyści wynikające z włączenia nieformalnej edukacji do działań edukacyjnych podkreślano również w ramach innych wystąpień, argumentując, że

prowadzą one do większej indywidualizacji, zachęcają do samodzielności i nadają uczeniu się emocjonalny komponent, który jest niezbędny dla jego powodzenia i skuteczności. Pomagają również kontekstualizować zdobywaną wiedzę i brać czynny udział w jej konstruowaniu, wydobywając na powierzchnię własny potencjał, zasoby i umiejętności. Uczeń staje się współodpowiedzialny za podjętą ścieżkę edukacyjną, a nauczyciel staje się dla niego mentorem, doradcą, facylitatorem, zwłaszcza jeśli edukacja wspomagana jest nowymi technologiami.

Jak bowiem zauważono w ramach dyskusji toczącej się w grupie *Innowacje technologiczne*, powoli możemy już korzystać z nowszej niż web 2.0 generacji narzędzi społecznościowych, które radykalnie zmieniają oblicze formalnej i nieformalnej edukacji on-line. Sieć 3.0 to projekt niezwykle innowacyjny, pozwalający na coraz precyzyjniejsze poszukiwanie informacji i otrzymywanie tylko tych, które nas interesują i spełniają kryteria zapytania, a jednocześnie w stopniu większym niż dotychczas umożliwiają współpracę w ramach grup, organizując cały system informacyjny według tematycznej społeczności.

Zarówno przyszłe, jak i obecne projekty technologiczne są dużym wyzwaniem dla tradycyjnej szkolnej hierarchii i wymuszają zmiany również na płaszczyźnie pedagogicznej. Nie sposób bowiem ignorować faktu, że „...wedle szacunków zawartość Internetu tworzona społecznościowo przekroczyła wolumen treści kreowanej przez użytkowników instytucjonalnych, publicznych i prywatnych oraz profesjonalistów” [Krzysztofek 2010]. Sieć rozpropagowała nowe metody uczenia się, takie jak: zdobywanie wiedzy poprzez tworzenie własnych projektów, doświadczenie i eksperymentowanie i – jak podkreślano podczas sesji *Innowacje pedagogiczne* – redefinicja roli szkoły i edukacji jest już przesądzona i musimy szukać nowej formuły kształcenia zarówno w odniesieniu do celów, środków i metod, jak i pożądaných rezultatów.

Prelegenci dyskutowali o wzrastającej roli takich kompetencji, jak: inteligencja emocjonalna, wyobraźnia, umiejętność nawiązywania i podtrzymywania relacji społecznych czy praca w grupie. Kształcenie w tak obranym kierunku wymaga odmasowienia systemów edukacji i przyjęcia założenia, że nauka będzie trwać przez całe życie, a jej głównym celem będzie zdolność do elastycznego reagowania na zmienność, niestabilność i nieprzewidywalność złożonego świata. W obrębie pedagogiki wymaga to renegocjacji roli nauczycieli, których nie możemy już dłużej traktować jako osób dysponujących zamkniętym repertuarem rozwiązań na obecne i przyszłe problemy. Powinniśmy widzieć w nich ekspertów we wspomaganiu samodzielnie podejmowanych poszukiwań w dookreślaniu własnych możliwości i talentów czy kształtowaniu takich kompetencji, jak rozpoznawanie źródeł wiarygodnej i rzetelnej wiedzy oraz umiejętność jej wykorzystania i kontekstualizowania.

Problematyka edukacji włączającej została podczas konferencji przeanalizowana wieloaspektowo i ukazana zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i praktycznym. Z dyskusji, komentarzy i wystąpień wynika, że inkluzja w obszarze edukacyjnym jest zawsze ściśle połączona z otoczeniem instytucjonalnym i społecznym. Ostatni z wymienionych kontekstów można zaś z powo-

dzeniem rozwijać, kształtować i kreować nie tylko za pomocą tradycyjnych kontaktów, ale również tych, które są zapośredniczone przez nowe media i technologie. Poprzez prezentację licznych przykładów pokazano, że dla coraz większej liczby osób idea edukacji włączającej, wspieranej ICT, jest nie tylko efektywną figurą retoryczną, ale rzeczywistym komponentem ich codziennych praktyk i wysiłków.

Oznacza to również, że istnieje głęboka potrzeba rozwijania działań w tym zakresie, jak również wspólnej platformy do dyskusji, wymiany doświadczeń, wzajemnych inspiracji. Prawdopodobnie z tego względu zaproponowana przez organizatorów na zakończenie konferencji inicjatywa utworzenia sieci promującej nauczanie włączające wspierane nowoczesnymi technologiami komunikacyjno-informacyjnymi (Network promoting ICT – supported inclusive learning) spotkała się z dużym zainteresowaniem uczestników.

BIBLIOGRAFIA

- Ibanez A.M., 2011: *Challenges for the 21st century: Inclusive learning on human sustainable development*. Conference Proceedings – ICT for inclusive learning (<http://eruralnetconference.com/>, 05.01.2012).
- ICT for inclusive learning: the way forward*, 2011. Conference Proceedings (<http://eruralnetconference.com/>, 05.01.2012).
- Krzysztofek K., 2010: *Tendencje rozwoju kreatywnej ekonomii w sieciach*. W: A. Gwóźdź (red.): *Od przemysłów kultury do kreatywnej gospodarki*. Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.